BIBLIOTEKARZ PODLASKI
2/2019 (XLIII)
<https://doi.org/10.36770/bp.22>
ISSN 2544-8900 (online)
<http://bibliotekarzpodlaski.ksiaznicapodlaska.pl/>

Marcin Wakar*

Olsztyn

<https://orcid.org/0000-0002-8868-1351>

Tłumaczenia literatury litewskiej w publikacjach olsztyńskiego wydawnictwa „Pojezierze”

Streszczenie: Artykuł opowiada o dziejach Wydawnictwa Stowarzyszenia Społeczno-Kulturalnego „Pojezierze”, funkcjonującego w latach 1957–1991, w których kluczową rolę jako kierownik i redaktor naczelny odgrywał Andrzej Wakar. Instytucja ta przyczyniła się do rozpowszechnienia w Polsce wiedzy o literaturze litewskiej dzięki publikacji tłumaczeń takich dzieł, jak *Mahonio-wy raj* (lit. *Raudonmedžio rojus*) Vytautasa Sirijos-Giry, *Pory roku* (lit. *Metai*) Kristionasa Donelaitisa, *Borek oniksztyński* (lit. *Anykščių šilelis*) Antanasa Baranauskasa oraz antologii opowiadań pt. *Wiecznie zielony klon*.

Słowa-kлючe: Wydawnictwo „Pojezierze”, Andrzej Wakar, literatura litewska, tłumaczenia

Translations of Lithuanian literature in the publications of the Olsztyn publishing house “Pojezierze”

Summary: The article outlines the history of the Publishing House of Socio-Cultural Association “Pojezierze”, operating in the years 1957–1991, in which Andrzej Wakar played a key role as the head and editor-in-chief.

* Marcin Wakar – doktor nauk humanistycznych; urodzony w 1976 roku w Olsztynie; absolwent filozofii na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, doktorat z zakresu nauk humanistycznych (socjologia polityki) obronił na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego; pracował m. in. w Ośrodku Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego w Olsztynie oraz w Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego..

Marcin Wakar, *Tłumaczenia literatury litewskiej w publikacjach olsztyńskiego wydawnictwa „Pojezierze”*

This institution contributed to the dissemination of knowledge about Lithuanian literature in Poland thanks to the publication of translations of works such as *Raudonmedžio rojus* [TN: *Mahogany Paradise*] by Vytautas Sirijos-Giry, *Metai* [TN: *The Seasons*] by Kristionas Donelaitis, *Anykščių šilelis* [TN: *Anykščiai Manor*] by Antan Baranauskas and an anthology of stories entitled *The Evergreen Maple*.

Key words: „Pojezierze” publishing house, Andrzej Wakar, Lithuanian literature, translation

Lietuvių literatūros vertimai Olštyno leidykloje „Pojezierze“

Pranešimo santrauka: Pradžioje pranešimo „Lietuvių literatūros vertimai Olštyno leidykloje »Pojezierze«” autorius trumpai pristatys Olštyno leidyklos, vienos didžiausių regioninių leidyklų Lenkijoje, veikiančią 1956-1991 metais, istoriją. Toliau bus aptartas bendradarbiavimas leidyklos „Pojezierze” su Lietuva, o tiksliau su Vilniaus leidyklomis „Vaga”, „Mintis”, „Vyturys”, „Mokslas” ir Kauno „Šviesa”. Pagrindinėje pranešimo dalyje bus nagrinėti lietuvių literatūros vertimai, išleisti Olštyno leidykloje: Antano Baranausko „Anykščių šilelis”, Kristijono Donelaičio „Metai”, Vytauto Sirijos-Giros „Raudonmedžio rojus” ir kt. Autorius taip pat trumpai pristatys vertėjus, kurių darbo dėka minėtos knygos galėjo būti išleistos lenkų kalba.

Raktiniai žodžiai: Leidykla „Pojezierze”, Andrzej Wakar, lietuvių literatūra, vertimai.

W końcu lat siedemdziesiątych XX wieku – jak wspominał rutenista, lituanista, były Konsul Generalny RP w Wilnie, prof. dr hab. Mieczysław Jackiewicz¹ – Ministerstwo Kultury i Sztuki zdecydowało o specjalizacji wydawnictw regionalnych w przekładach literatur obcojęzycznych. Tłumaczenia literatury białoruskiej przydzielono wówczas Wydawnictwu Łódzkiemu, skandynawskiej Wydawnictwu Poznańskiemu, a litewskiej olsztyńskiemu Wydawnictwu „Pojezierze”².

¹ Rozmowa z prof. dr hab. Mieczysławem Jackiewiczem przeprowadzona przez autora 5 października 2017 r. w Ośrodku Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego w Olsztynie.

² W „Pojezierzu” również wydawano literaturę z innych krajów ZSRR, w tym z Łotwy, Estonii i Białorusi.

Ta początkowo niewielka oficyna powstała na kanwie przemian politycznych, jakie miały miejsce w Polsce w październiku 1956 roku. Wówczas w kręgu olsztyńskich dziennikarzy i działaczy kultury zawiązała się idea powołania stowarzyszenia społeczno-kulturalnego, którego celem było między innymi wydawanie książek, głównie o tematyce regionalnej. Utworzenie Działu Wydawniczego uchwalono na zebraniu Zarządu Głównego 17 lutego 1957 roku, a zatem jeszcze przed zatwierdzeniem statutu organizacji, co miało miejsce ponad miesiąc później³. Ostatecznie przyjęto nazwę Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „Pojezierze”. W pierwszych trzech latach udało się wydać 25 pozycji książkowych o łącznym nakładzie 145 400 egzemplarzy⁴. Kolejni kierownicy Działu podnosili poziom edytorski publikacji, jednak wciąż Zarząd Główny nie był zadowolony z funkcjonowania oficyny. Do przełomu doszło 16 marca 1966 roku, kiedy na stanowisko kierownika i redaktora naczelnego wybrano historyka i publicystę Andrzeja Wakara. Po kilkuletnich staraniach doprowadził on w 1973 roku do wyodrębnienia ze stowarzyszenia przedsiębiorstwa o nazwie Wydawnictwo SSK „Pojezierze”⁵, które formalnie pozostawało własnością organizacji i miało jej przekazywać 40% zysków. Polityka redakcyjna Wakara pozytywnie wpłynęła na rozwój Wydawnictwa, które na przełomie lat 70. i 80. XX wieku wprowadzało na rynek księgarski od dwudziestu do pięćdziesięciu tytułów rocznie⁶.

Po wspomnianej już decyzji Ministerstwa Kultury i Sztuki, Andrzej Wakar – ówczesny dyrektor Wydawnictwa „Pojezierze”, poprosił Mieczysława Jackiewicza, żeby przeczytał trzy nadesłane książki, wśród których był *Mahoniowy raj* (lit. *Raudonmedžio rojus*) Vytautasa Sirijos-Giry. Ta pozycja wydała się Jackiewiczowi najbardziej interesująca i na prośbę dyrekcji wydawnictwa podjął się jej tłumaczenia. Wspominał, że było to zadanie niełatwe, ze względu na niewystarczającą wówczas znajomość języka litewskiego⁷.

³ M. Jackiewicz, *Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „Pojezierze”. XXX lat działalności 1956–1986*, Olsztyn 1986, s. 35.

⁴ *Katalog Wydawnictwa „Pojezierze” (1957–1982)*, oprac. S. Fafiński, Olsztyn 1983, s. 8.

⁵ *Katalog Wydawnictwa „Pojezierze” (1957–1976)*, oprac. I. Chomicka, Olsztyn 1977, s. 7.

⁶ Więcej na ten temat [w:] M. Wakar, *Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „Pojezierze” w latach 1956–1989*, Olsztyn 2011.

⁷ Rozmowa z prof. dr. hab. Mieczysławem Jackiewiczem, dz. cyt.

W międzyczasie zapadła też decyzja o tłumaczeniu *Pór roku* (lit. *Metai*) Kristionasa Donelaitisa. W tym przypadku przekładu podjął się Zygmunt Ławrynowicz. Ten pochodzący z Poniewieża poeta i eseista, na stałe mieszkający w Londynie, od lat najmłodszych biegle znał litewski⁸. Dlatego też tłumaczenie jego autorstwa ukazało się drukiem w olsztyńskiej oficynie jako pierwsze już w 1982 roku. Co ciekawe, koncesję na wydawanie tłumaczeń literatury z języków: białoruskiego, litewskiego i rosyjskiego Wydawnictwo „Pojezierze” otrzymało dopiero w 1985 roku⁹, a zatem już trzy lata po wydaniu przekładu Donelaitisa.

Bez względu na brak koncesji twardo oprawiona książka, w nakładzie 4 tys. egzemplarzy, została opublikowana w wersji dwujęzycznej. Po lewej stronie można czytać oryginał litewski, po prawej zaś tłumaczenie. Poemat został poprzedzony szerokim wstępem, którego pierwszą część, zatytułowaną *Litwa Pruska a Mazury*, napisał historyk i naczelny redaktor wydawnictwa – Andrzej Wakar. Wprowadza ona (tj. pierwsza część wstępu) czytelnika w historyczne niuanse związane z faktem, iż jedno z czołowych arcydzieł literatury litewskiej ukazało się w Prusach Książęcych. Druga i trzecia część wstępu, autorstwa tłumacza Zygmunta Ławrynowicza dotyczy zarówno postaci Donelaitisa, jak i jego najważniejszego dzieła. Zwraca on w nim uwagę na fakt, iż pierwsze tłumaczenie poematu na język polski, autorstwa Kazimierza Paszkiewicza, ukazało się jeszcze w 1933 roku w Warszawie i ponownie po dwudziestu latach w Wilnie¹⁰. Jednak, jak zauważa, dla Pietkiewicza oraz innych badaczy było to dzieło interesujące przede wszystkim pod względem etnograficznym i traktowano jej jako zabytek historyczny nieposiadający szczególnej wartości literackiej. Dlatego też jego przekład pełen jest opuszczeń, poprawek i przeredagowań, co spotkało się ze słuszną krytyką ze strony filologów litewskich¹¹.

Zygmunt Ławrynowicz „[...] przyjął zasadę, że utwór Donelaitisa nie może być poprawiany czy uzupełniany. Należało, jego zdaniem, dać możliwie

⁸ http://www.bu.kul.pl/zygmunt-lawrynowicz-poeta-eseista-tlumacz-emigrant,art_11277.html (logowanie: 10.10.2017 r.).

⁹ Faktycznie był to aneks do koncesji z 1972 r.; Archiwum Stowarzyszenia Społeczno-Kulturalnego „Pojezierze” 2/3/10 – *Aneks do koncesji nr 3/72 z 11.11.1985 r.*, s. 11.

¹⁰ Z. Ławrynowicz, *Pory roku*, [w:] K. Donelaitis, *Pory roku*, Olsztyn–Białystok 1982, s. XLIII.

¹¹ Tamże.

dokładną wersję oryginału. Tłumacz nie ma prawa być «belfrem» ani cenzo-rem, ani tym bardziej krzywym zwierciadłem. Dlatego prezentowany tu przekład jest nieomal dosłowną wersją oryginału idącą słowo w słowo za tekstem litewskiego poety. Ponieważ [stosowany przez Donelaitisa – przyp. autora] heksametr nie leży w duchu języka polskiego [...] należało go zastąpić trzynastozgłoskowcem, który posiada piękne prawa obywatelskie w polskiej mowie wiązanej. Rym, nieobecny w oryginale, został uznany za zbędny i kłopotliwy element ornamentacyjny, i jako taki skazany na banicję”¹².

Ławrynowicz w tłumaczeniu spolszcza imię litewskiego pastora i poety do brzmienia Krystyn. Jak tłumaczył to wydawca: „Dla imienia Donelaitisa literatura litewska urobiła formę Kristionas, której w języku polskim odpowiada imię Krystyn, lepiej niż Chrystian. Tłumacz uznał formę «Krystyn» za najbardziej historycznie uzasadnioną. Imię Krystyn było w końcu XVIII wieku modne w Prusiech, niegdyś Książących (na przykład Krystyn Lach Szyrma, Krystyn Milkus i inni)”¹³.

Trzeba podkreślić, że było to dotąd ostatnie polskojęzyczne wydanie jednego z najważniejszych zabytków litewskiej literatury.

Jako druga ukazała się w 1986 roku wspomniana już powieść Vytautasa Sirijos-Giry *Mahoniowy raj*. Jak wspominał autor przekładu – Mieczysław Jackiewicz – język litewski znał wówczas jeszcze nienazbyt dobrze¹⁴ i dopiero tłumaczenie *Mahoniowego raj*u wymogło na nim pogłębienie znajomości tego języka. Było w tamtym czasie problem z dostępnością do słowników litewsko-polskich. W końcu udało mu się wypożyczyć, skopiować i oprawić słownik, który w jego bibliotece zajmuje poczesne miejsce do dziś. Mieczysław Jackiewicz sam zrobił tzw. rybkę, czyli przekład dosłowny. Literacko opracowała tekst jego córka, Wiesława Kalita. Nie dowiemy się o tym jednak ze strony tytułowej, gdyż ówczesny kierownik redakcji literatury pięknej, Jerzy Adam Sokołowski, stwierdził, iż musi to być znane nazwisko i jako tłumacz został wpisany jedynie Mieczysław Jackiewicz¹⁵.

¹² Tamże, s. XLIV.

¹³ A. Wakar, *Litwa Pruska a Mazury*, [w:] K. Donelajtis, *Pory roku*, Olsztyn–Białystok 1982, s. XXI.

¹⁴ Rozmowa z prof. dr. hab. Mieczysławem Jackiewiczem.

¹⁵ Tamże.

Mahoniowy raj to, w zasadzie, powieść o charakterze uniwersalnym. Tematem przewodnim jest dojrzewanie, pierwsze relacje z kobietami i męska przyjaźń ucznia, studenta i w końcu lekarza Karolisa Tuleikisa. Akcja toczy się głównie w przedwojennym Kownie i okolicach. Powieść jest ciekawym obrazem litewskiego społeczeństwa okresu dwudziestolecia międzywojennego i czasów II wojny światowej. W książce pokazano także dynamiczne przemiany cywilizacyjne samego Kowna, które było wówczas tzw. tymczasową stolicą Litwy. Syrijos-Gira z dużą wrażliwością stworzył postać głównego bohatera i gdy czyta się tę książkę, robi się żal, że współcześnie jest już ona praktycznie zapomniana¹⁶.

Jest to jednak powieść, która ukazała się po raz pierwszy w stolicy radzieckiej Litwy w 1978 roku. Dlatego też, choć pobocznie, pojawia się element komunistycznej walki rewolucyjnej z nacjonalistycznym reżimem Antanasa Smetony. Tuleikis, choć apolityczny, pomaga w tej walce, przechowując i dostarczając paczki, które w tajemnicy przekazuje mu kolega z medycyny o nazwisku Starkus. Sam przez to trafia w ręce służby bezpieczeństwa, jednakże nic nie można mu udowodnić i wychodzi z więzienia po kilku dniach. Silnie pobity, lecz żywy.

Książka składa się z trzech części i epilogu. Wszystkie mają jako tytuł żeńskie imię: *Wikte*, *Anita*, *Irena* i *Epilog albo Aldona-Julia*. Niestety, w przeciwieństwie do pozostałych przekładów z języka litewskiego, które ukazały się nakładem Wydawnictwa „Pojezierze”, ta publikacja nie została opatrzona wstępem, czy choćby notą biograficzną o autorze.

Po wydaniu tych dwu tytułów Litwini zainteresowali się poszerzeniem współpracy z olsztyńską placówką wydawniczą, czego dowodem były spotkania, jakie odbywały się między polskimi i litewskimi wydawcami. Gdy Olsztyn odwiedził Wadim Dunin – stały przedstawiciel Wszechzwiązkowej Agencji Praw Autorskich Związku Radzieckiego w PRL, w wywiadzie dla „Gazety Olsztyńskiej” powiedział:

Znam »Pojezierze« od lat. Mamy kilka umów z wydawcami na druk literatury litewskiej, »Pojezierze« korzysta z tzw. poszerzonej licencji na tego typu działalność edytorską. Dwa lata temu na Litwie odbyło się spotkanie wydawców z innych krajów

¹⁶ Autor niniejszego opracowania wypożyczył *Mahoniowy Raj* w olsztyńskiej Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej. Nie nosił on śladów czytania.

interesujących się książkami o Litwie i litewskimi pisarzami. Na tym spotkaniu obecni byli przedstawiciele »Książki i Wiedzy«, PIW-u [Państwowego Instytutu Wydawniczego – przyp. M.W.], a także »Pojezierza«, którzy przywieźli konkretne propozycje. Okazało się, że od tamtego czasu już je w dużym stopniu zrealizowali. [...] Osobiście jestem bardzo zainteresowany tym, co już olsztyńskie wydawnictwo zrobiło w propagowaniu literatury litewskiej, białoruskiej i radzieckich republik nadbałtyckich¹⁷.

W grudniu 1986 roku przedstawiciele „Pojezierza” odwiedzili Wilno i Kowno, gdzie rozmawiali z szefami wydawnictw: „Mintis”, „Mokslas”, „Vaga”, „Vyturys” i „Šviesa”. Te spotkania stworzyły dobrą atmosferę do opracowania kolejnych przekładów.

Trzecią książką przetłumaczoną z języka litewskiego i opublikowaną przez „Pojezierze” był znów klasyczny utwór litewskiej literatury narodowej. Tym razem sięgnięto po *Borek oniksztyński* (lit. *Anykščių šilelis*) Antanasa Baranauskasa, który ukazał się w 1987 roku w nakładzie 2 tys. egzemplarzy. Podobnie jak *Pory roku* został wydany dwujęzycznie. Autorami przekładu byli Józef Wajna, a właściwie Juozo Vainos, Litwin z Puńska, oraz olsztyński poeta Józef Jacek Rojek. Warto zwrócić uwagę, że jako miejsce wydania podano: Olsztyn–Białystok. Związane było to z faktem, iż w rozwijającym się Wydawnictwie w 1975 roku podjęło decyzję o utworzeniu filii w Białymstoku. Choć po kilku latach uległa ona likwidacji, to jeszcze przez wiele lat na stronach tytułowych widniało podwójne miejsce wydania, które nie odzwierciedlało stanu faktycznego¹⁸.

Był to drugi pełny przekład *Borku oniksztyńskiego* na język polski. Pierwszego dokonała w 1909 roku wileńska poetka Stefania Jabłońska. Fragmenty w latach trzydziestych XX wieku przetłumaczyła również Julia Wichert-Kajruksztisowa. O wydaniu nowego tłumaczenia zdecydowała dyrekcja Wydawnictwa „Pojezierze”. Tomik opublikowany w olsztyńskiej oficynie opatrzony został szerokim wstępem przez wspomnianego już Mieczysława Jackiewicza. Zawarł w nim zarówno biografię księdza-poety Antanasa Baranauskasa, jak również analizę literacką samego utworu. W swym wprowadzeniu Jackiewicz zwraca

¹⁷ TMK, Z Wadimem Duninem o książkach „Pojezierza”, „Gazeta Olsztyńska” 1986, nr 123, s. 4.

¹⁸ A. Wakar, *Białystok i „Pojezierze”*, „Kontrasty” 1979, nr 3, s. 62.

uwagę na silny wpływ Mickiewicza i Słowackiego na autora *Borku*, w szczególności zaś *Pana Tadeusza*, który stał się dla Baranauskasa głównym impulsem do napisanie swego poematu. Autor *Borku* chciał przez swoje dzieło udowodnić, że język litewski jest wystarczająco bogaty w środki artystyczne, by można stworzyć w nim eposęję na miarę wspomnianego dzieła Mickiewicza¹⁹.

O samym utworze napisał Mieczysław Jackiewicz we wstępie:

Borek oniksztyński jest w pełni poematem romantycznym i według ogólnej koncepcji, potwierdzającej piękno wolności, i według gatunku jako utwór liryczny. Linie tematyczne przeplatają się z tematami lirycznymi – piękno starych lasów i ich losy, historia kraju ojczystego i przyszłość narodu. Wstęp, w którym zawarty jest motyw współczesności, wyraźnie rozgranicza się od części podstawowej – lirycznych wspomnień, rozmyślań w pierwszej połowie poematu i epickiego przedstawienia legend, podań i faktów historycznych w drugiej²⁰.

Trzeba dodać, że poemat został wydany pod polską wersją nazwiska autora: Antoni Baranowski.

Jako ostatnia książka tłumaczona z języka litewskiego ukazała się w 1990 roku antologia opowiadań pt. *Wiecznie zielony klon*. Zbiór wydano w nakładzie 4,5 tys. egzemplarzy. Na 373 stronach znalazło się aż 40 opowiadań i nowel, każda innego autorstwa, dzięki czemu polski czytelnik miał szansę poznać szeroki przekrój litewskiego środowiska literackiego z końca XIX i ośmiu dekad XX wieku²¹. Każdy z tekstów poprzedzony został biogramem

¹⁹ M. Jackiewicz, *Borek oniksztyński*, [w:] A. Baranowski, *Borek oniksztyński*, Olsztyn–Białystok 1987, s. XXIX–XXX.

²⁰ Tamże, s. XXXV.

²¹ W antologii ukazały się następujące opowiadania (kolejność, jak w książce): Žemaitė, *Pojmany bies* (Sučiuptas velnias); Antanas Kriščiukaitis–Aišbė, *Bryczka* (Bricka); Jonas Biliūnas, *Gwiazda* (Žvaigždė); Gabrielė Petkavičaitė–Bitė, *Malpka* (Bezdzionaitė); Konstantinas Jasiukaitis, *Na bulwarze* (Bulvare); Lazdynu Pelėda, *Krzywda* (Skriauda); Vaižgantas, *Jaki ze mnie bohater* (Koks iš mane didvyris); Jurgis Savickis, *Złodziej* (Vagis); Šatrijos Ragana, *Tragedia Irki* (Irkos tragedija); Kazys Kiela, *Posag* (Dalis); Petras Cvirka, *O tym, jak Vincelis gwizdaniem przywołał diabła* (Prišvilptas velnias); Juozas Grušas, *Dogasająca świeca* (Uždegusi žvake); Ieva Simonaitytė, *Kryzys* (Krizė); Vincas Žilionis, *Rosa opadała* (Krito rasa); Kazys Jankauskas, *Zamknięta szopa* (Užkantas sandelis); Augustinas Gričius, *Zdarzenie w wagonie* (Jvykis vagone); Antanas Vienuolis, *Żrebak mojego chrzestnego* (Kumeliukas mano krikšto tevo); Jonas Šimkus, *Foka* (Ruonis); Ju-

autora. Wyboru opowiadań dokonał Mieczysław Jackiewicz. Również on poprzedził książkę wstępem oraz wszystkie opowiadania krótkimi biogramami autorów. Jest też autorem większości tłumaczeń. Podobnie, jak w przypadku *Mahoniowego rajy*, Wiesława Kalita (tym razem widnieje na stronie tytułowej jako współautorka przekładów) opracowała literacko jego dosłowne tłumaczenia. Jedno z opowiadań, *Jaki ze mnie bohater* (lit. *Koks iš mano didvyris*) Vaižgantas, przetłumaczyła Barbara Kaleda.

Całość antologii podzielona została na trzy części: *Opowiadania końca XIX i początku XX wieku. 1880–1917; Opowiadania okresu międzywojennego. 1918–1940 oraz Opowiadania okresu radzieckiego. 1941–1980*. W pierwszej zaprezentowani zostali autorzy nurtu realizmu krytycznego, między innymi Žemaitė – czyli Julija Beniuševičiūtė–Žymantienė z opowiadaniem *Pojmany bies* (lit. *Sučiuptas velnias*), Jonas Biliūnas z *Gwiazdą* (lit. *Žvaigžde*) oraz Konstantinas Jasiukaitis z nowelą *Na bulwarze* (lit. *Bulvare*). O tym nurcie w literaturze napisał Mieczysław Jackiewicz:

W prozie litewskiego realizmu krytycznego, poruszającej problemy ruchu narodowościowego, ujęcie koncepcji świata i człowieka było jeszcze nieskomplikowane, natomiast bardziej złożoną interpretację dostrzec można w nurcie prozy o problematyce społecznej. Proza ta motywuje zmiany zachodzące w człowieku różnymi uwarunkowaniami społecznymi, materialnymi, klasowymi i moralnymi²².

ozas Balyušis, *Ostatnia łagodna radość* (Paskutinis tylus džiaugsmas); Antanas Venclova, *Śmierć w Lizbonie* (Mirtis Lisabonoj); Aleksandras Bauža, *Nóż fiński* (Suomiškas peilis); Viktoras Miliūnas, *Deszczowy poranek* (Lietingas rytas); Vytautas Sirijos-Gira, *Amulet* (Amuletas); Jonas Avyžius, *Śwniobicie* (Skerstuves); Jonas Mikelinskas, *Męczące oczekiwanie, czyli studnia* (Sunkus laukimas, arba Šulinys); Mykolas Sluckis, *Niedziela dla dziewcząt* (Merginų sekmadienis); Vytautas Bubnys, *W czwartek o godzinie trzeciej* (Ketvirtadienį, trečia valanda); Vladas Dautartas, *W krainie moich marzeń* (Mano svajonių kraštas); Juozas Aputis, *Zielony pociąg* (Žalias traukinys); Algirdas Pocius, *Eksponat* (Ekspонатas); Vytautė Žilinskaitė, *O odznaczeniach* (Romantikos institutas); Vytautas Rimkevičius, *Do Afryki na lwy* (Į Afriką, liutų...); Romualdas Lankauskas, *Pustynia* (Dykuma); Kazys Saja, *Kamień Syzyfa* (Sizifo akmuo); Vytautas Martinkus, *Biblia dla ubogich* (Vargšų biblija); Povilas Dirgėla, Petras Dirgėla, *Plac dziecka* (Berniuko verksmas); Bronius Radzevičius, *W stronę Debesji* (Link Debesijos); Rimantas Šavelis, *Temat z wariacjami* (Tema su variacijomis); Saulius Šaltenis, *Wiecznie zielony klon* (Amžinai žaliojantis klevas); Danielius Mušinskas, *Sluchacze wiecznej muzyki* (Amžinos muzikos klausytojai).

²² M. Jackiewicz, *Opowiadanie na tle rozwoju literatury litewskiej*, [w:] *Wiecznie zielony klon*, red. M. Jackiewicz, Olsztyn 1990, s. VI.

Opowiadania okresu międzywojennego to już nowe pokolenie pisarzy i powstające obok realizmu krytycznego nowe nurty w literaturze. Wśród autorów tej części antologii odnaleźć można takich prozaików jak: Juozas Grušas z opowiadaniem *Dogasąjąca świeca* (lit. *Uždegusi žvakė*), pochodząca z Prus Wschodnich Ieva Simonaitytė z *Kryzysem* (lit. *Krizė*), Šatrijos Ragana z *Tragedią Irki* (lit. *Irkos tragedija*), czy Kazys Jankauskas z opowiadaniem *Zamknięta szopa* (lit. *Užkaltas sandėlis*). Zwłaszcza w twórczości dwóch ostatnich odnaleźć można cień wpływów modernistycznych, głównie impresjonizmu.

Ostatnia, najbogaciej reprezentowana, jest literatura okresu radzieckiego. Choć wszystkie dwadzieścia pięć opowiadań i nowel utrzymanych jest w nurcie realizmu socjalistycznego, to w części tej przedstawiono prozaików kilku pokoleń, posiadających różną wrażliwość artystyczną. I tak znaleźć możemy między innymi opowiadanie Augustinasa Gričiуса *Zdarzenie w wagonie* (lit. *Įvykis vagone*) z 1944 roku i wspomnianego już wcześniej Vytautasa Sirijos-Giry *Amulet* (lit. *Amuletas*) z 1971 roku. Jest też tekst Jonasa Avyžiusa:

[...] który wzbogacił nowelistykę obrazami «nieupiększonej» rzeczywistości kołchozowej. Nie unikając publicystyki i szkicowości, pisarz ujawnił w opowiadaniach wiele niedorzecznych zjawisk życia na wsi kołchozowej, na przykład *Skerstuvės* (*Świniobicie*, 1955), wobec których pisarze wcześniej opuszczali wstydliwie oczy albo uważali je za nietypowe i nie zasługujące na uwagę²³.

Obok wspomnianych znaleźć można jeszcze opowiadania i nowele Vytautasa Bubnysa, Romuladasa Lankauskasa, Juozasa Aputisa i wielu innych.

Antologia *Wiecznie zielony klon* była ostatnią książką tłumaczoną z litewskiego, jaką wydało Wydawnictwo „Pojezierze”. I jedną z ostatnich pozycji opublikowanych przez olsztyńską oficynę w ogóle. Wydawnictwo „Pojezierze” upadło w 1991 roku. Jak skomentował to olsztyński historyk, prof. Bohdan Łukaszewicz:

Kiedy A. Wakar odchodził na emeryturę [w 1987 roku – przyp. autora], nikt nie spodziewał się, że tak świetnie prosperująca oficyna zakończy swój żywot, tym

²³ Tamże, s. XIII.

bardziej, że rok 1989 przyniósł wydarzenia usuwające dotychczasowe bariery i hamulce. Egoizm jednostki, walka o schedę po Wakarze doprowadziły ostatecznie do likwidacji tej zasłużonej dla olsztyńskiej humanistyki placówki²⁴.

Wyjątkowy splot wydarzeń, jakim nazwać można oddolną inicjatywę powołania w stosunkowo niewielkim mieście dużego wydawnictwa książkowego i nawiązanie z nim współpracy wychowanego w Wilnie filologa – Mieczysława Jackiewicza, sprawił iż Olsztyn zdecydowanie wyróżnił się na mapie wydawniczej ówczesnej Polski. Tylko Wydawnictwo „Pojezierze” podjęło się przygotowania i druku tłumaczeń dwu nestorów poezji litewskiej: Kristionasa Donelaitisa i Antanasa Baranauksa. Tylko dzięki wydanej w „Pojezierzu” antologii *Wiecznie zielony klon* i powieści *Mahoniowy raj* polski czytelnik mógł poznać szeroki przekrój litewskiej prozy. Można dziś jedynie przypuszczać, że gdyby Wydawnictwo funkcjonowało dłużej, pojawiłyby się kolejne przekłady, w tym przede wszystkim innego klasyka litewskiej poezji – Jonasa Mačiulisa, znanego pod pseudonimem Maironis.

Bibliografia

http://www.bu.kul.pl/zygmunt-lawrynowicz-poeta-eseista-tlumacz-emigrant,art_11277.html (logowanie: 10.10.2017 r.).

Jackiewicz M., *Borek oniksztyński*, [w:] A. Baranowski, *Borek oniksztyński*, Olsztyn-Białystok 1987.

Jackiewicz M., *Opowiadanie na tle rozwoju literatury litewskiej*, [w:] *Wiecznie zielony klon*, red. M. Jackiewicz, Olsztyn 1990.

Jackiewicz M., *Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „Pojezierze”. XXX lat działalności 1956–1986*, Olsztyn 1986.

Katalog Wydawnictwa „Pojezierze” (1957–1976), oprac. I. Chomicka, Olsztyn 1977.

Katalog Wydawnictwa „Pojezierze” (1957–1982), oprac. S. Fafiński, Olsztyn 1983.

²⁴ B. Łukaszewicz, *Olsztyn w Polsce Ludowej*, [w:] *Olsztyn 1353–2003*, pod red. S. Achremczyka i W. Ogrodzińskiego, Olsztyn 2003, s. 471.

Marcin Wakar, *Tłumaczenia literatury litewskiej w publikacjach olsztyńskiego wydawnictwa „Pojezierze”*

Ławrynowicz Z., *Pory roku*, [w:] K. Donelajtis, *Pory roku*, Olsztyn-Białystok 1982.

Łukaszewicz B., *Olsztyn w Polsce Ludowej*, [w:] *Olsztyn 1353-2003*, pod red. S. Achremczyka i W. Ogrodzińskiego, Olsztyn 2003.

TMK, Z Wadimem Duninem o książkach „Pojezierza”, „Gazeta Olsztyńska” 1986, nr 123.

Wakar A., *Białystok i „Pojezierze”*, „Kontrasty” 1979, nr 3.

Wakar A., *Litwa Pruska a Mazury*, [w:] K. Donelajtis, *Pory roku*, Olsztyn-Białystok 1982,.

Wakar M., *Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „Pojezierze” w latach 1956-1989*, Olsztyn 2011.